

ارزیابی عملکرد روش‌های تجزیه سیگنال در برآورد بارش ماهانه (مطالعه موردی: ایستگاه تله‌زنگ)

چکیده

پیش‌بینی بارش به دلیل تأثیر آن بر کشاورزی، مدیریت بلایای طبیعی و نیز تأمین آب از اهمیت زیادی برخوردار است. در مطالعه حاضر، بارش ماهانه ایستگاه تله‌زنگ در دوره آماری ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۹ با استفاده از روش تجزیه مد متغیر (VMD) و روش تجزیه مد تجربی گروهی کامل (CEEMD) مدل‌سازی شد. داده‌های ورودی بر اساس چهار سناریو به مدل ماشین بردار پشتیبان (SVM) تعریف شد. در سناریوی اول مقادیر بارش ماهانه تا چهار تأخیر به عنوان ورودی مدل در نظر گرفته شدند. در سناریوی دوم علاوه بر داده‌های بارش تأخیریافته، ترم پریودیک (تناوبی) نیز به الگوهای ورودی مدل افزوده شد. در سناریوی سوم و چهارم به ترتیب داده‌های بارش ماهانه توسط CEEMD و VMD تجزیه و در اختیار مدل قرار گرفتند. به‌یافت این پژوهش نشان داد افزودن ترم تناوبی عملکرد مدل را به مقدار کمی بهبود می‌بخشد. همچنین، مقایسه نتایج روش‌های پیش‌پردازش داده‌ها توسط VMD و CEEMD نشان داد که مدل VMD-SVM از عملکرد بسیار بهتری نسبت به مدل CEEMD-SVM برخوردار بوده است. به طوری که این روش توانسته مقدار شاخص MAE را به طور متوسط حدود ۳۵/۲۵ میلی‌متر نسبت به مدل منفرد و ۱۳/۷۷ میلی‌متر نسبت به مدل CEEMD-SVM کاهش دهد و دقت بیشتری نیز داشته است.

کلمات کلیدی: پیش‌پردازش داده، پیش‌بینی بارندگی، تجزیه مد متغیر، تجزیه مد تجربی گروهی کامل.

بارش یکی از مهم‌ترین پدیده‌های هواشناسی است که بر چندین بخش اقتصادی مانند کشاورزی، تولید نیروی برق‌آبی و مدیریت منابع آب تأثیر می‌گذارد (Trinh, 2018; Hadad, 2011; Hartmann et al., 2016). پیش‌بینی دقیق و به‌موقع بارش به‌منظور پیشگیری و کاهش پیامدهای بلایای طبیعی مانند رانش زمین، سیل و خشکسالی ضروری است (Pham et al., 2020). پیش‌بینی بارش به دلیل فرایندهای پیچیده‌ای که در این پدیده هواشناسی نقش دارند، یک چالش دشوار محسوب می‌شود. تغییرات بسیار زیاد مکانی-زمانی در توزیع بارندگی نیز، پیش‌بینی آن را به امری فوق‌العاده سخت تبدیل کرده است. با این حال، پیش‌بینی قابل‌اعتماد این متغیر هواشناسی به‌ویژه با توجه به تهدیدهای جهانی ناشی از تغییرات آب‌وهوایی، از اهمیت حیاتی برخوردار است (Dotse et al., 2024). تاکنون روش‌های متعددی به‌منظور پیش‌بینی بارش توسعه یافته‌اند، از جمله: پیش‌بینی عددی وضع هوا (NWP)، روش‌های آماری و یادگیری ماشین (ML) یا هوش مصنوعی (AI). این روش‌ها عموماً به دو دسته اصلی روش‌های مبتنی بر فیزیک و روش‌های داده‌محور تقسیم می‌شوند. مدل‌های NWP که مبتنی بر فیزیک هستند، رویکرد اصلی مورد استفاده توسط سازمان‌های هواشناسی در سراسر جهان محسوب می‌شوند. اگرچه این مدل‌ها توانایی بالایی در پیش‌بینی وضع هوا نشان داده‌اند، اما گاهی با عدم قطعیت‌های زیادی در ورودی‌های مدل مواجه هستند (Bauer et al., 2015; Schultz et al., 2021). در سال‌های اخیر، چندین تکنیک پیشرفته به‌عنوان ابزارهای جدید برای مدل‌سازی معرفی شده‌اند. مدل ماشین بردار پشتیبان¹ (SVM) نمونه‌ای از این مدل‌ها می‌باشد (Essam et al., 2022; Samantaray et al., 2022).

مدل ماشین بردار پشتیبان یکی از تکنیک‌های محبوب در یادگیری ماشین و تحلیل داده‌ها می‌باشد که برای دسته‌بندی و رگرسیون استفاده می‌شود. ماشین بردار پشتیبان بر مبنای مفهوم «مرز جداساز» عمل می‌کند و هدف مدل، جداکردن داده‌ها به بهترین شکل ممکن می‌باشد (Vapnik, 1998). از این روش در مطالعات متعددی به‌منظور پیش‌بینی بارش استفاده شده است. در مطالعه Yao et al. (2024)، مدل ماشین بردار پشتیبان (SVM) را به جهت بهبود دقت پیش‌بینی بارش زمستانی کشور چین به کار بردند. نتایج نهایی بیانگر عملکرد مناسب این مدل در پیش‌بینی بارش بوده است. در پژوهشی، Tricha & Moussaid (2024) با بهره‌گیری از مدل‌های رگرسیون خطی، رگرسیون چندجمله‌ای، K نزدیک‌ترین همسایه (KNN)، ماشین بردار پشتیبان (SVM)، درخت تصمیم (DT)،

¹ - Support Vector Machine (SVM)

جنگل تصادفی (RF)، و استفاده از داده‌های هواشناسی مثل دما، رطوبت، سرعت باد و فشار، اقدام به پیش‌بینی بارش شهر کازابلانکا مراکش کردند و نشان دادند که استفاده از این رویکردها، دقت پیش‌بینی بارش را بهبود بخشیده است. در پژوهشی دیگر، Putri (2024)، مدل ماشین بردار پشتیبان (SVM) را به جهت پیش‌بینی پتانسیل بارندگی در جاکارتا مورد استفاده قرار داد. بدین‌منظور داده‌های آب‌وهوای روزانه به‌کار گرفته شدند و نتایج حاکی از عملکرد قابل‌قبول مدل ماشین بردار پشتیبان بوده است.

تجزیه داده‌های بارش به مؤلفه‌های ساده‌تر، راهکاری مؤثر برای مقابله با چالش‌های ناشی از نویز، تغییرات فصلی و عوامل محیطی پیچیده محسوب می‌شود، چرا که این روش با جداسازی سیگنال‌های اصلی از تداخلات محیطی و شناسایی مؤلفه‌های کلیدی حساس به تغییرات آب‌وهوایی، نه تنها دقت مدل‌های پیش‌بینی را به‌طور چشمگیری افزایش می‌دهند، بلکه با حذف مؤلفه‌های نامرتبط مانند نویز اندازه‌گیری و اثرات تصادفی، امکان تمرکز بر الگوهای معنادار بارش را فراهم می‌سازند و در نهایت بستر مناسبی برای توسعه مدل‌های پیش‌بینی کننده مبتنی بر یادگیری ماشین و هوش مصنوعی ایجاد می‌کند؛ بنابراین، تجزیه داده‌های بارش به مؤلفه‌های ساده‌تر، امکان تحلیل دقیق‌تر الگوهای بارش را فراهم می‌سازد (Zhang et al., 2018; Liu et al., 2023).

تجزیه حالت تجربی گروهی کامل (CEEMD) که شکل پیشرفته‌ای از تجزیه حالت تجربی است (Huang et al., 1998)، می‌تواند به‌عنوان ابزاری مفید در بهبود دقتی که در مدل‌های موجود وجود ندارد، عمل کند. CEEMD قادر است سیگنال‌های نوسانی بزرگ را به اجزای فرکانسی کوچک‌تر تفکیک و تجزیه نماید. پس از آغاز به کار روش CEEMD، به دلیل دو ویژگی کلیدی وابستگی کامل به داده و خودسازگاری ذاتی مورد توجه محققان قرار گرفت (Alvanitopoulos et al., 2014)؛ بنابراین، CEEMD قادر است ضمن حفظ ساختار فیزیکی داده‌های ورودی، ویژگی‌های مرتبط و معنادار را نیز استخراج نماید (Yeh et al., 2010). این روش در مطالعات متعددی همچون (Ali et al., 2020)؛ (Shen & Ban, 2023)؛ (Zhang et al., 2023)؛ (Dong, 2024)؛ (Xu et al., 2024) استفاده شده و عملکرد مناسب آن مورد تأیید بوده است.

تجزیه **مد** متغیر (VMD)، به‌عنوان یک روش تجزیه سیگنال مانند EMD، در مقایسه با روش‌های مشابه دارای مقاومت نویز قوی‌تر و پایه نظری ریاضی محکم‌تری است (Dragomiretskiy and Zosso, 2013). این روش هم‌زمان یک سیگنال را به مجموعه‌ای از توابع حالت ذاتی (IMF) با خاصیت پراکندگی مشخص تجزیه می‌کند. VMD یک تکنیک پردازش سیگنال عالی است که برای

تجزیه و تحلیل سیگنال‌های غیرایستا و غیرخطی مناسب می‌باشد. از زمان پیشنهاد این روش در سال ۲۰۱۴، به طور گسترده‌ای در زمینه‌های مختلفی مانند مهندسی پزشکی، تضعیف امواج سطحی، تحلیل زمان-فرکانس لرزه‌ای، پردازش تصویر، تحلیل داده‌های مالی و... مورد استفاده قرار گرفته است (Lahmiri and Boukadoum, 2014; Liu et al., 2015; Liu et al., 2016; Lahmiri and Shmuel, 2017; Lahmiri, 2016). از این روش نیز در پژوهش‌های متعددی همچون (Dong et al., 2024)؛ (Parsaie et al., 2024)؛ (Zhang et al., 2025)؛ (Fardi Rad & Hosseini, 2025) استفاده شده و عملکرد مطلوب آن گزارش گردیده است.

نظر به پیشینه پژوهش ارائه شده، مشاهده می‌شود که برآورد بارش همواره مورد توجه پژوهشگران بوده و بدین منظور از روش‌های یادگیری ماشین و به‌ویژه مدل SVM استفاده شده است. در اکثر مطالعات انجام شده روش SVM به صورت منفرد مورد استفاده قرار گرفته و ترکیب آن با روش‌های پیش پردازش کننده نظیر VMD و CEEMD کمتر مورد توجه بوده است. از این رو، هدف از مطالعه حاضر توسعه مدل‌های VMD-SVM و CEEMD-SVM برای پیش‌بینی بارش و ارزیابی عملکرد آن‌ها می‌باشد. علاوه بر این در توسعه الگوهای ورودی خاصیت تناوبی با دو رویکرد خطی و غیرخطی در بهبود عملکرد مدل ماشین بردار پشتیبان مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه و داده‌ها

در مطالعه حاضر، از اطلاعات بارش ایستگاه تله‌زنگ واقع در حوضه آبریز دز در طی دوره آماری ۱۳۴۵ تا ۱۳۹۹ استفاده شده است. حوضه آبریز دز یکی از مهم‌ترین حوضه‌های آبریز کشور محسوب می‌شود که در منطقه زاگرس مرکزی و جنوب غربی ایران واقع شده است. این حوضه به دلیل برخورداری از بارش‌های نسبتاً مناسب و شرایط توپوگرافی خاص، از پتانسیل آبی قابل توجهی برخوردار است. اهمیت این حوضه آبریز به دلیل نقش حیاتی آن در تغذیه سفره‌های آب زیرزمینی، حفظ تعادل اکولوژیکی و تأمین آب برای بخش‌های مختلف کشاورزی، صنعت و شرب است. وجود اکوسیستم‌های متنوع شامل جنگل‌های بلوط و مراتع غنی، بر ارزش زیست محیطی این منطقه می‌افزاید. این حوضه به دلیل موقعیت جغرافیایی و ویژگی‌های هیدرولوژیکی منحصر به فرد، همواره مورد توجه محققان و برنامه‌ریزان منابع آب بوده است. ایستگاه تله‌زنگ در موقعیت جغرافیایی $32^{\circ} 48'$ شمالی و $48^{\circ} 15'$ شرقی با

ارتفاع ۴۴۰ متر از سطح دریا در حوضه آبریز دز واقع شده است. این ایستگاه با مساحتی بالغ بر ۱۶۲۰۱ کیلومترمربع، یکی از ایستگاه‌های کلیدی برای بارش‌های غربی- جنوب غربی در استان خوزستان محسوب می‌شود. میانگین بارش سالانه این ایستگاه طبق داده‌های ثبت شده در دوره آماری ۵۵ ساله، ۸۳۱/۸ میلی‌متر بوده است. مشخصات ایستگاه تل‌زنگ در جدول ۱ ذکر گردیده‌است. شکل ۱ نیز موقعیت حوضه آبریز دز در ایران و موقعیت ایستگاه تل‌زنگ را نشان می‌دهد.

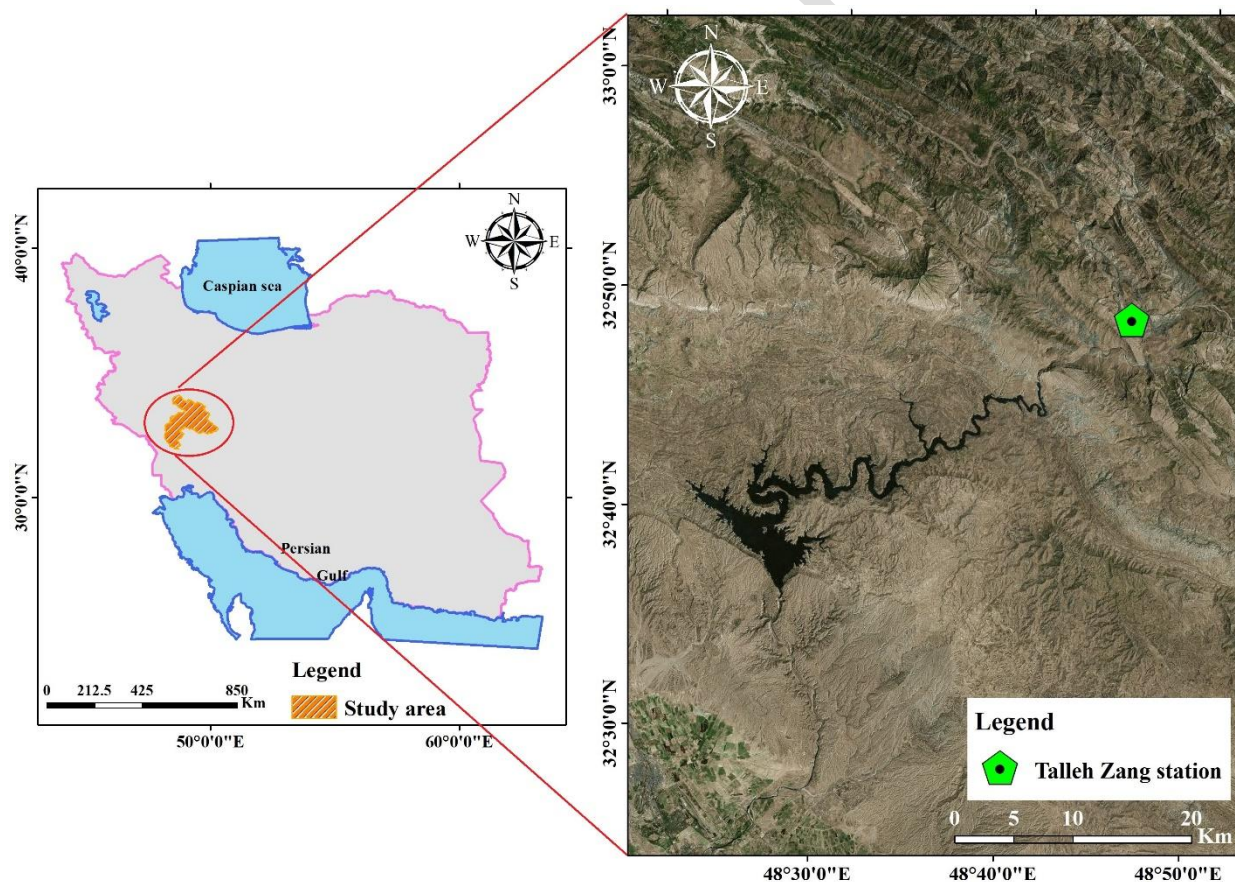

Figure 1. Location of the study area along Dez Basin.

Table 1. The statistical specifications of the Talleh Zang Rain gauge station during the statistical period of 1966-2020.

Time Scale	Minimum(mm)	Mean(mm)	Maximum(mm)	Standard Deviation(mm)	Coefficient of Variation(%)
October	0	8.1	87.0	17.9	2.1
November	0	85.86	331.5	79.4	0.9
December	0	149.8	479.0	98.8	0.6
January	0	151.4	378.5	94.7	0.6
February	0	157.3	424.5	91.0	0.5
March	0	121.1	379.5	90.7	0.7
April	0	110.7	333.0	96.0	0.8
May	0	44.1	192.5	45.9	1.0
June	0	1.36	27.0	4.4	3.2
July	0	0	0	0	0
August	0	1.0	49.0	6.5	6.5
September	0	0.7	24.5	3.5	4.5
Annual	0	831.8	1546.5	306.3	0.3

مدل ماشین بردار پشتیبان (SVM)

مدل ماشین بردار پشتیبان (SVM) اولین بار توسط (Vapnik, 1995) معرفی شد. این روش یک الگوریتم یادگیری تحت نظارت قدرتمند است که برای مسائل طبقه‌بندی و رگرسیون استفاده می‌شود (Du et al., 2017). SVM با یافتن صفحه بهینه‌ای که نقاط داده را که متعلق به کلاس‌های مختلف هستند، جدا می‌کند، کار می‌کند. هدف آن حداکثر کردن فاصله بین کلاس‌ها می‌باشد و از بردارهای پشتیبان (نقاط داده نزدیک به صفحه) برای تعریف مرز بهینه استفاده می‌کند. SVM می‌تواند به مسائل طبقه‌بندی خطی و غیرخطی رسیدگی کند و با استفاده از توابع کرنل مختلف مانند خطی، چندجمله‌ای یا شعاعی (RBF) این کار را انجام می‌دهد (Imran et al., 2007; Basak et al., 2025). رگرسیون بردار پشتیبان را به شکل معادله (۱) در مجموعه‌ای از توابع خطی که داده‌ها را منعکس می‌کنند، در نظر بگیرید (Zakaria and shabri, 2012):

$$f(x) = \sum_{k=1}^N (a_k + a_k^*) x_k^T x + b \quad (1)$$

در معادله فوق، N تعداد مقادیر آموزشی است، درحالی‌که $x_k \in R^n$ و $y_k \in R$ به ترتیب مقادیر ورودی و خروجی هستند. سپس می‌توان از مسئله اولیه زیر برای تعریف مسئله بهینه‌سازی استفاده کرد.

$$\text{Min} J(w, x, x^*) = \frac{1}{2} w^T w + c \sum_{k=1}^N (x_k + x_k^*) \quad (2)$$

$$\text{Such that } \begin{cases} y_k - w^T x_k - b \leq e + x_k \\ w^T x_k + b - y_k \leq e + x_k^* \\ x_k, x_k^* \geq 0 \end{cases} \quad (3)$$

ثابت c سطح تحمل انحراف از دقت مورد نظر را تعیین می‌کند و با متغیرهای کمکی ξ_k^* و ξ_k برای $k = 1, \dots, N$ مرتبط است. مسئله ابتدا باید به فرم لاگرانژ بیان شود، پس از آن برنامه‌ریزی درجه دوم مسئله دوگانه باید آن را حل کند. تابع خطی در فضای دوگانه تبدیل می‌شود.

$$f(x) = \sum_{k=1}^N (a_k + a_k^*) x_k^T x + b \quad (4)$$

SVM برای یک سناریوی غیرخطی در نظر گرفته شده است. ضرایب لاگرانژ هستند. مدل فضای وزنی اساسی که در ادامه آمده است، برای تسهیل پیش‌بینی‌های $\sum_{k=1}^N (a_k + a_k^*) x_k$ و $a_k + a_k^*$ است.

$$f(x) = w^T f(x) + b \quad (5)$$

$\phi(x): \mathbb{R}^n \rightarrow \mathbb{R}^{nh}$ نمایانگر نگاشت داده‌های ورودی به یک فضای با ابعاد بالاتر می‌باشد. هدف نهایی در این روش، یافتن تابع $f(x)$ است که بهترین تطابق را با داده‌های آموزشی داشته باشد و درعین حال، از پیچیدگی زیاد جلوگیری کند. در این مورد از تابع هسته استفاده شده است که منجر به $K(x_k, x_l) = \phi(x_k)^T \phi(x_l)$ برای $k = 1, \dots, N$ می‌شود. هسته استفاده شده باتوجه به نوع داده‌ها انتخاب می‌شود. تابع کرنل شعاعی (RBF) به دلیل کاربرد گسترده در این مطالعه مورد استفاده قرار گرفته است (Mahmood et al., 2024).

روش تجزیه مد تجربی گروهی کامل (CEEMD)

روش تجزیه مد تجربی گروهی کامل (Complete ensemble empirical mode decomposition) اولین بار توسط (Torres et al., 2011) ارائه شد. تکنیک تجزیه داده CEEMD به غیرایستایی و غیرخطی بودن داده‌های ورودی می‌پردازد. بر اساس تجزیه حالت تجربی (EMD)، CEEMD نه تنها می‌تواند مشکل سردرگمی حالت EMD را حل کند، بلکه می‌تواند با افزودن نویز سفید مثبت و منفی به سیگنال اصلی، باقیمانده نویز سفید را نیز حذف کند. مراحل اصلی این روش به شرح زیر می‌باشد (Zhang et al., 2020).

مرحله ۱: با اضافه کردن نویز سفید مثبت و منفی I_i و $-I_i$ به سیگنال اصلی X_i ، سیگنال‌های سنتز شده P_i و N_i به دست می‌آیند.

$$\begin{aligned} P_i &= X_i + I_i \\ N_i &= X_i - I_i \end{aligned} \quad (6)$$

مرحله ۲: از EMD برای تجزیه سیگنال مصنوعی بدست آمده از رابطه فوق استفاده می‌شود (Tian & chen, 2021).

$$\begin{aligned} & \{C_{1j}^+, C_{2j}^+, \dots, C_{Mj}^+\} \\ & \{C_{1j}^-, C_{2j}^-, \dots, C_{Mj}^-\} \end{aligned} \quad (7)$$

که در آن C_{ij}^+ برابر با زامین IMF یا باقیمانده سیگنال سنتز شده پس از اضافه کردن سیگنال نویز سفید مثبت در آزمون i ام است، C_{ij}^- برابر با زامین IMF یا باقیمانده سیگنال سنتز شده پس از اضافه کردن سیگنال نویز سفید منفی در آزمون i ام است، M مجموع IMF و باقیمانده است.

مرحله ۳: مراحل (۱) و (۲) M بار تکرار شوند تا IMF M و باقیمانده بدست آیند.

$$\begin{aligned} P_i &= X_i + I_i \\ N_i &= X_i - I_i \end{aligned} \quad (8)$$

مرحله ۴: در این مرحله، مقادیر میانگین کلی برای تمامی مولفه‌های مد ذاتی (IMF) و باقیمانده محاسبه می‌گردد که حاصل تجزیه سری زمانی بارش با روش CEEMD است (Lian, 2022).

الگوریتم تجزیه مد متغیر (VMD)

تجزیه مد متغیر (Variational Mode Decomposition یا VMD) یک تکنیک پیشرفته به منظور تحلیل و تجزیه سیگنال‌ها و سری‌های زمانی است. این روش به‌ویژه برای داده‌های غیرایستا و پیچیده طراحی شده و می‌تواند به استخراج توابع حالت ذاتی (Intrinsic Mode Functions یا IMFs) کمک کند. هدف VMD تجزیه یک سیگنال چندمؤلفه‌ای به چندین سیگنال تک‌مؤلفه‌ای است که فرکانس لحظه‌ای آنها دارای معنای فیزیکی مشخصی باشد (Dragomiretskiy and Zosso, 2013; Xue et al., 2019). در اینجا، الگوریتم جهت متناوب ضرب‌کننده‌ها (ADMM) برای رفع محدودیت‌های مختلف برای تکرار مد، فرکانس مرکزی و ضریب لاگرانژ به کار گرفته شده است (Hestenes, 1969; Rockafellar, 1973; Bertsekas, 2014).

در نهایت، مدهای تفکیک شده پس از برآورده شدن شرط توقف به دست می‌آیند. شرح مختصری از این روش در زیر ارائه شده است (Liu et al., 2023):

الف: برای به دست آوردن طیف فرکانسی یک طرفه، سیگنال تحلیلی هر مد توسط تبدیل هیلبرت محاسبه می‌شود.

$$(d(t) + \frac{j}{pt}) * u_k(t), \quad (9)$$

ب: طیف مد از طریق ترکیب نمایی با فرکانس مرکزی تخمینی متناظر، به باند پایه منتقل می شود.

$$\hat{e} \hat{e} (d(t) + \frac{j}{pt}) * u_k(t) \hat{e} e^{-jw_k t}, \quad (10)$$

ج: پهنای باند هر مولفه از طریق تحلیل هموارسازی گاوسی سیگنال دمودوله شده یعنی نرم L^2 مربع گرادیان تخمین زده می شود.

$$\min_{\{u_k\}, \{w_k\}} \left\| \hat{e} (d(t) + \frac{j}{pt}) * u_k(t) \hat{e} e^{-jw_k t} \right\|_2^2 \quad (11)$$

$$s.t. \quad u_k(t) = f(t)$$

$\{u_k\}$ و $\{w_k\}$ به ترتیب مجموعه هر مد و فرکانس مرکزی آن هستند.

برای اطمینان از مقاومت در برابر نویز و صحت سیگنال بازسازی شده، از یک ضریب جریمه درجه دوم و ضریب لاگرانژی استفاده

می شود (Bertsekas, 1976; Nocedal and Wright, 1999). سپس، مسئله بدون قید را می توان به صورت زیر نوشت:

$$L(\{u_k\}, \{w_k\}, I) = \alpha \left\| \hat{e} (d(t) + \frac{j}{pt}) * u_k(t) \hat{e} e^{-jw_k t} \right\|_2^2 + \left\| f(t) - \sum_k u_k(t) \right\|_2^2 + \langle I(t), f(t) - \sum_k u_k(t) \rangle, \quad (12)$$

روش ADMM برای حل مسئله بدون قید استفاده می شود.

$$\begin{aligned} u_k^{n+1} &= \arg \min L(\{u_{i < k}^{n+1}\}, \{w_k^n\}, I^n), \\ w_k^{n+1} &= \arg \min L(\{u_k^n\}, \{w_{i < k}^{n+1}\}, I^n), \\ I^{n+1} &= I^n + t (f - \sum_k u_k^{n+1}(t)). \end{aligned} \quad (13)$$

که در آن n تعداد تکرار است و بین عبارات منظم و درست تعادل برقرار می کند. اکنون، u_k^{n+1} را می توان به صورت زیر بازنویسی

کرد:

$$u_k^{n+1}(t) = \arg \min_k \left\| \hat{e}(d(t) + \frac{j}{pt}) * u_k(t) e^{-jw_k t} \right\|_2^2 + \left\| f(t) - u_k(t) + \frac{I(t)}{2} \right\|_2^2, \quad (14)$$

با اعمال تساوی پارسوال و نرم L^2 می‌توان مسئله فوق را در حوزه فرکانس حل کرد.

$$\hat{u}_k^{n+1}(w) = \arg \min_k \int_0^{\infty} 4a(w - w_k)^2 |\hat{u}_k(w)|^2 + 2 \left| \hat{f}(w) - \hat{u}_k(w) + \frac{\hat{I}(w)}{2} \right|^2 dw, \quad (15)$$

با انجام تغییر متغیر $w \leftarrow w - w_k$ معادلات به فرم ساده‌تر زیر قابل ارائه می‌باشد:

$$u_k^{n+1}(w) = \frac{f(w) - \hat{u}_k(w) + \frac{I(w)}{2}}{1 + 2a(w - w_k)^2}, \quad (16)$$

$$w_k^{n+1} = \frac{\int_0^{\infty} w |\hat{u}_k(w)|^2 dw}{\int_0^{\infty} |\hat{u}_k(w)|^2 dw}, \quad (17)$$

$$I^{n+1}(w) = I^n(w) + t \left(f(w) - \hat{u}_k^{n+1}(w) \right). \quad (18)$$

که در آن $\chi = \frac{\|u_k^{n+1} - u_k^n\|_2^2}{\|u_k^n\|_2^2} < \epsilon$ شرط همگرایی و χ سطح تلورانس همگرایی است که از قبل تعیین شده‌است.

توسعه مدل

روش‌های داده‌محور مانند مدل‌های یادگیری ماشین برای پیش‌بینی خروجی به مجموعه‌ای از داده‌های ورودی نیاز دارند. انتخاب ورودی‌های مناسب در پیش‌بینی بارندگی، به‌ویژه هنگام استفاده از رویکردهای هوش مصنوعی، بسیار مهم است زیرا عملکرد و دقت مدل به متغیرهای ورودی بستگی دارد. بنابراین، انتخاب کارآمدترین پارامترهای ورودی و بررسی کامل آنها در طول فرآیند مدل‌سازی ضروری است. از آنجایی که بارندگی از نظر زمانی و مکانی به‌طور قابل‌توجهی تغییر می‌کند، انتخاب تعداد و نوع مناسب متغیرهای ورودی برای توسعه مدل‌ها در پیش‌بینی بارندگی ضروری است. اگرچه تعداد نامحدودی ورودی ممکن وجود دارد، اما لازم است زیرمجموعه کوچک‌تری از متغیرهای بالقوه مرتبط با بارندگی برای مکان مورد مطالعه انتخاب شود. این امر با به حداقل

رساندن زمان اجرا و عدم قطعیت مرتبط با تعمیم، کارایی فرآیند آموزش را بهبود می‌بخشد (Dotse et al., 2024). در این مطالعه، سعی گردید الگوهای ورودی با سناریوهای مختلف توسعه یابد. به همین جهت چهار سناریو تعریف گردید. در سناریوی اول، تأخیر مناسب برای مدل‌سازی بارش با استفاده از روش تابع خودهمبستگی جزئی وزن‌دهی شده و پس از انتخاب تأخیرهای مؤثر، الگوهای تأخیر پایه (LB^1) ایجاد شدند (شکل ۲). معمولاً در تحلیل سری‌های زمانی، تأخیرهایی انتخاب می‌شوند که مقدار خودهمبستگی جزئی آنها از حد آستانه معینی (مثلاً خطوط زرد در نمودار) فراتر رفته و از نظر آماری معنادار باشند. همان‌گونه که در شکل (۲) مشخص است، اگرچه تا شش تأخیر قابلیت مدل‌سازی وجود دارد اما افزایش تعداد تأخیرها ممکن است مدل را پیچیده‌تر کند بدون آنکه بهبود قابل‌توجهی در دقت مدل ایجاد شود (Ahmadi, 2020). در نتیجه تأخیر زمانی چهار ماهه برای انجام مدل‌سازی انتخاب شد. شایان ذکر است رکوردهای بارندگی با تأخیر (گذشته) به طور گسترده به عنوان ورودی‌های مدل برای پیش‌بینی بارندگی استفاده شده‌اند (Jiang and wu, 2013; El-Shafie et al., 2011; Kalteh, 2017).

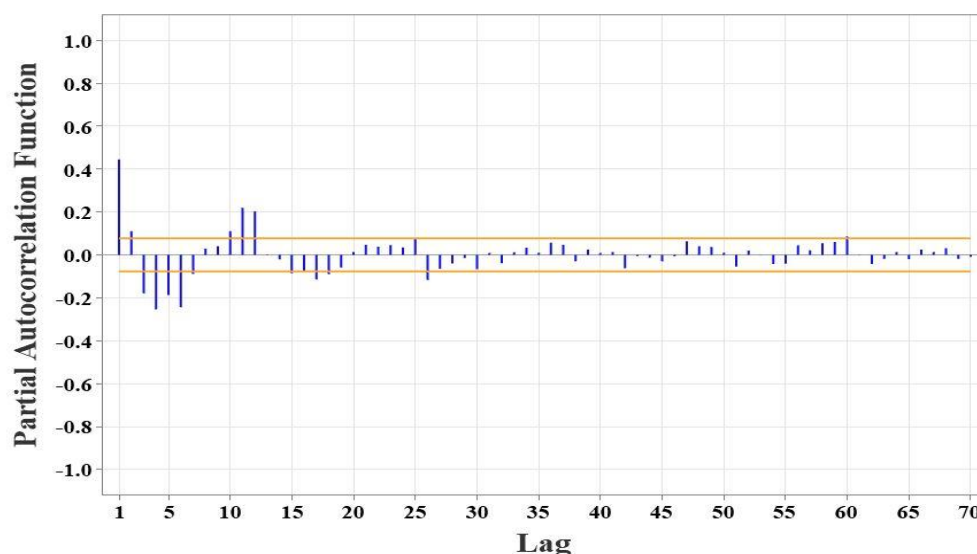

Figure 2. Partial autocorrelation function (PACF) of precipitation at Talleh Zang rain gauge station.

در سناریوی دوم، علاوه بر متغیرهای منتخب، خاصیت فصلی خطی و غیرخطی به‌کار گرفته‌شد. بدین‌منظور از عبارتهای $\cos[2\pi.i/12]$ و $\sin[2\pi.i/12]$ ($i = 1, \dots, 12$) و ضرایب ساده ماهانه تحت عنوان α ($\alpha = 1, \dots, 12$) به‌منظور بسط اثر خاصیت

¹ - Lag Based

پریودیک خطی (LPT^1) و غیرخطی ($NLPT^2$) استفاده شده و به الگوهای ورودی افزوده شد. در سناریوی سوم، روش تجزیه مد تجربی گروهی کامل (CEEMD) به منظور پیش‌پردازش سری زمانی بارش به کار گرفته شد. در سناریوی چهارم، از روش تجزیه مد متغیر (VMD) به منظور انتقال بهتر اطلاعات به مدل منفرد SVM و حذف اثر نوفه‌ها بهره برده شد. به بیانی دیگر، ابتدا الگوهای ورودی (LB) تجزیه و سپس به مدل معرفی شدند و روش تلفیقی VMD-SVM توسعه داده شد. جدول زیر الگوهای ورودی توسعه یافته برای هر یک از مدل‌ها را نشان می‌دهد.

Table 2. Scenario-based input parameter variations in the simulation framework.

Scenario	Row	Pattern	Input pattern layout
Time-lagged precipitation data (S1)	1	S1M1	$R_t = f(R_{t-1})$
	2	S1M2	$R_t = f(R_{t-1}, R_{t-2})$
	3	S1M3	$R_t = f(R_{t-1}, R_{t-2}, R_{t-3})$
	4	S1M4	$R_t = f(R_{t-1}, R_{t-2}, R_{t-3}, R_{t-4})$
Time-lagged precipitation data with periodic terms (S2)	5	S2M1	$R_t = f(LPT, NLPT, R_{t-1})$
	6	S2M2	$R_t = f(LPT, NLPT, R_{t-1}, R_{t-2})$
	7	S2M3	$R_t = f(LPT, NLPT, R_{t-1}, R_{t-2}, R_{t-3})$
	8	S2M4	$R_t = f(LPT, NLPT, R_{t-1}, R_{t-2}, R_{t-3}, R_{t-4})$
Precipitation data decomposition using the CEEMD method (S3)	9	S3M1	$R_t = f(CEEMD(R_{t-1}))$
	10	S3M2	$R_t = f(CEEMD(R_{t-1}, R_{t-2}))$
	11	S3M3	$R_t = f(CEEMD(R_{t-1}, R_{t-2}, R_{t-3}))$
	12	S3M4	$R_t = f(CEEMD(R_{t-1}, R_{t-2}, R_{t-3}, R_{t-4}))$
Precipitation data decomposition using the VMD method (S4)	13	S4M1	$R_t = f(VMD(R_{t-1}))$
	14	S4M2	$R_t = f(VMD(R_{t-1}, R_{t-2}))$
	15	S4M3	$R_t = f(VMD(R_{t-1}, R_{t-2}, R_{t-3}))$
	16	S4M3	$R_t = f(VMD(R_{t-1}, R_{t-2}, R_{t-3}, R_{t-4}))$

ارزیابی مدل‌ها

در این پژوهش، به منظور ارزیابی مدل‌های به کار گرفته شده در پیش‌بینی بارش در محل ایستگاه تله‌زنگ از معیارهای ضریب همبستگی

(R)، میانگین خطای مطلق (MAE)، جذر میانگین مربعات خطا (RMSE) و ضریب نش-ساتکلیف (NS) استفاده شده است:

$$R = \frac{\sum_{i=1}^n (Q_i - \bar{Q}_i)(\hat{Q}_i - \bar{\hat{Q}})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (Q_i - \bar{Q}_i)^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (\hat{Q}_i - \bar{\hat{Q}})^2}} \quad (11)$$

¹ - Linear Periodic Term

² - Non Linear Periodic Term

$$MAE = \frac{\sum_{i=1}^n |Q_i - \hat{Q}_i|}{n} \quad (12)$$

$$RMSE = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (Q_i - \hat{Q}_i)^2}{n}} \quad (13)$$

$$NS = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n (Q_i - \hat{Q}_i)^2}{\sum_{i=1}^n (Q_i - \bar{Q})^2} \quad (14)$$

در روابط فوق، Q_i مقدار مشاهده شده در گام زمانی i ام، $\hat{Q}_i$ مقدار محاسبه شده در همان زمان، n تعداد داده ها و $\bar{Q}$ میانگین مقادیر

مشاهداتی می باشد. شاخص کارایی نش- ساتکلیف (NS) از پرکاربردترین معیارها در ارزیابی مدل های هیدرولوژیکی محسوب

می شود (Nash and Sutcliffe, 1970). به طور کلی، چنانچه مقدار شاخص نش- ساتکلیف بیشتر از ۰/۷ باشد، مدل از عملکرد عالی

برخوردار است. مقادیر بین ۰/۳ تا ۰/۷ نشان دهنده عملکرد رضایت بخش بوده، درحالی که اعداد کمتر از ۰/۳ حاکی از عملکرد

غیر قابل قبول مدل هستند (Roodaki and Azizian, 2020). قابل ذکر است مدلی که دارای کمترین مقدار خطا (MAE و RMSE) و

نیز بیشترین مقدار دقت (R و NS) باشد، مناسب ترین مدل خواهد بود.

نتایج و بحث

پیش بینی بارش ماهانه با استفاده از مدل مستقل و تناوبی

در مطالعه حاضر، به منظور مدل سازی و پیش بینی بارش ماهانه ایستگاه تله زنگ، از الگوریتم ماشین بردار پشتیبان (SVM) استفاده

گردید. داده های مورد استفاده در این پژوهش به دو بخش مجزای داده های آموزش (۸۰ درصد، معادل ۵۲۸ ماه) و داده های آزمون

(۲۰ درصد، معادل ۱۳۲ ماه) تقسیم بندی و فرآیند مدل سازی بر اساس هشت الگوی ورودی (ارائه شده در جدول ۲) طراحی گردید

که هر یک از این الگوها با در نظر گرفتن پارامترهای بارش تأخیریافته و خاصیت تناوبی تنظیم گردیدند تا امکان ارزیابی دقیق

عملکرد مدل فراهم گردد.

ضریب تناوبی (Periodic Coefficient) یک پارامتر ریاضی ساده برای شناسایی و مدل‌سازی الگوهای چرخه‌ای در داده‌های سری زمانی است. این ضریب با نرمال‌سازی داده‌ها در چرخه‌های مشخص مثلاً ماهانه یا سالانه، تغییرات تکراری مانند الگوهای فصلی بارش را استخراج می‌کند. محاسبه آن بر اساس انحراف استاندارد شده از میانگین دوره‌ای انجام می‌شود که به جداسازی سیگنال‌های دوره‌ای از نویز کمک می‌کند. هنگامی که این ضریب به همراه مدل‌های یادگیری ماشین مانند SVM استفاده می‌شود، دقت پیش‌بینی را بهبود می‌بخشد. سادگی و شفافیت این ضریب، آن را به یک ابزار مطلوب در مدل‌سازی با مدل‌های داده‌محور تبدیل کرده است. (Ahmadi, 2020).

انتخاب تابع کرنل بهینه از جمله مراحل اساسی در پیاده‌سازی مدل‌های یادگیری ماشین محسوب می‌شود که تأثیر معناداری بر دقت پیش‌بینی‌ها دارد. مطابق یافته‌های پژوهش Ahmadi, (2020)، تابع کرنل پایه شعاعی (RBF) به دلیل توانایی بالای آن در مدل‌سازی روابط غیرخطی پیچیده، عملکرد مطلوب‌تری نسبت به سایر توابع کرنل ارائه می‌نماید. ویژگی‌های منحصر به فرد این تابع شامل ظرفیت بالای شناسایی الگوهای پیچیده و قابلیت تعمیم‌پذیری مناسب، موجب گردید تا در این پژوهش، تابع RBF به عنوان هسته اصلی مدل انتخاب شود. در جدول ۳ نتایج شاخص‌های ارزیابی RMSE، MAE، R و NS برای مدل SVM ارائه شده است. با توجه به این جدول مشاهده می‌شود که الگوهای ورودی منتخب در دقت و عملکرد مدل منفرد تأثیر مستقیمی داشته است. به عنوان مثال، کاربرد ترم تناوبی کارایی مدل را بر اساس شاخص MAE بهبود بخشیده است به طوری که این شاخص بدون در نظر گرفتن ترم تناوبی برای الگوهای ورودی S1M1 تا S1M4 در مرحله آزمون به طور متوسط برابر با ۵۳/۱ میلی‌متر بوده و این در حالی است که برای الگوهای S2M1 تا S2M4 این مقدار به ۴۳/۲ میلی‌متر کاهش یافته است. بهبود در شاخص NS نیز با در نظر گرفتن خاصیت تناوبی در مرحله آزمون وجود داشته و حدود ۰/۱۳۳ بهبود مشاهده می‌شود.

نظر به نتایج حاصل از مدل‌سازی بارش با استفاده از ترم تناوبی و نیز مطالعات Ahmadi, (2020); Montaseri and Ghavidel, (2017) مشاهده می‌شود که افزودن ترم تناوبی به الگوهای ورودی مدل‌های یادگیری ماشین، سبب بهبود عملکرد مدل‌ها خواهد شد. شکل ۳ نمودار جعبه‌ای برای مدل منفرد و تناوبی را نشان می‌دهد. این نمودار به منظور مقایسه توزیع داده‌ها بین گروه‌های مختلف (در اینجا مدل ماشین بردار پشتیبان و تناوبی) استفاده می‌گردد. با توجه به این نمودار مدل ماشین بردار پشتیبان منفرد از جنبه‌ی نزدیکی بیشتر میانه و گسترده‌ی پیش‌بینی‌های این مدل به داده‌های واقعی بهتر بوده است. لیکن نمودارهای جعبه‌ای فقط توزیع داده‌ها را نشان می‌دهند. به عبارت دیگر این نمودارها دید خوبی از توزیع کلی داده‌ها، میانه و پراکندگی آن‌ها ارائه می‌دهند اما

حساسیت زیادی به تک تک مقادیر پیش‌بینی شده در طول زمان ندارند و شاخص‌های ارزیابی عملکرد کلی مدل را در طول کل دوره ارزیابی می‌کنند و حساسیت بیشتری به خطاهای فردی در پیش‌بینی‌ها دارند. برتری مدل ضریب تناوبی در شاخص‌ها نشان می‌دهد که این مدل در مجموع، پیش‌بینی‌های دقیق‌تری با خطای کمتر و همبستگی بالاتری با داده‌های واقعی ارائه داده‌است، حتی اگر توزیع کلی پیش‌بینی‌های آن در نمودار جعبه‌ای کمی متفاوت به نظر برسد. به عبارت دیگر، ممکن است مدل SVM در پیش‌بینی مقادیر میانی بارش عملکرد نسبتاً خوبی داشته باشد (که در نمودار جعبه‌ای دیده می‌شود)، اما در پیش‌بینی مقادیر بالا و پایین یا در طول زمان، خطاهای بزرگتری دارد که در شاخص‌های ارزیابی، خود را نشان می‌دهد. در مقابل، مدل ضریب تناوبی ممکن است توزیع پیش‌بینی‌های آن کمی متفاوت باشد، اما به‌طور کلی پیش‌بینی‌های دقیق‌تری در طول زمان ارائه می‌دهد.

Table 3. Results of RMSE, MAE, R and NS evaluation indices for the SVM model.

Table 5: Results of RMSE, MAE, R and NS evaluation indices for the SVM model.										
Model	training phase					Testing phase				
	Pattern	RMSE (mm)	MAE (mm)	R	NS	Pattern	RMSE (mm)	MAE (mm)	R	NS
SVM	S1M1	79.61	57.75	0.54	0.29	S1M1	75.44	52.50	0.43	0.15
	S1M2	78.06	56.98	0.57	0.32	S1M2	74.31	52.93	0.45	0.18
	S1M3	70.67	51.30	0.67	0.44	S1M3	76.00	54.08	0.45	0.14
	S1M4	70.94	49.53	0.66	0.44	S1M4	75.19	52.94	0.46	0.16
	S2M1	65.33	41.31	0.72	0.52	S2M1	68.06	42.27	0.60	0.31
	S2M2	63.89	40.10	0.74	0.54	S2M2	69.41	43.06	0.57	0.28
	S2M3	62.74	39.09	0.75	0.56	S2M3	69.65	43.35	0.57	0.28
	S2M4	64.95	41.53	0.73	0.53	S2M4	69.27	44.03	0.57	0.29

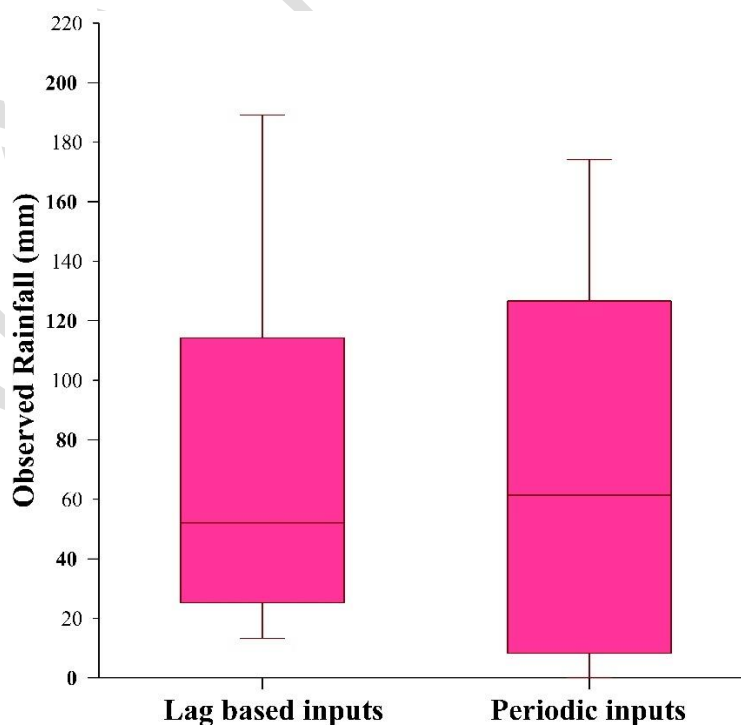

Figure 3. Box plot of observed and estimated rainfall obtained from the standalone SVM model with lag based and periodic inputs.

نتایج حاصل از مدل CEEMD-SVM

به دلیل عدم توانایی مدل‌های منفرد و تناوبی در استفاده بهینه از اطلاعات موجود، راهکار دیگری تحت عنوان روش تجزیه مد تجزیه گروهی کامل (CEEMD) مورد استفاده قرار گرفت. بدین منظور بهترین الگوهای ورودی در هر سناریو انتخاب و با روش CEEMD تجزیه شدند و سپس به عنوان ورودی به مدل معرفی شدند. اساس کار این روش به تجزیه سری زمانی داده‌های بارش به مولفه‌های مد ذاتی (IMF) یا اجزای ساده‌تر می‌باشد. نتایج آماره‌های حاصل از روش CEEMD-SVM در جدول ۴ ارائه گردیده است. باتوجه به این جدول، مشاهده می‌شود که تجزیه داده‌ها تأثیر بسیار مثبتی در بهبود کارایی مدل ماشین بردار پشتیبان داشته است. به عنوان مثال، در الگوی S3M3، مقدار RMSE از ۷۴/۳۱ در مدل SVM منفرد، به ۴۳/۶۴ در مدل CEEMD-SVM کاهش یافته است. بهبود دقت مدل‌سازی بارش با روش تجزیه CEEMD نیز مشهود بوده است. این امر نشان‌دهنده تأثیر مثبت پیش‌پردازش داده‌ها در فرایند مدل‌سازی می‌باشد. همچنین می‌توان مشاهده نمود بهترین عملکرد مدل CEEMD-SVM با الگوی S3M3 به دست آمده است. در شکل ۴ نمودار گرافیکی مدل CEEMD-SVM برای بهترین عملکرد در مرحله آزمون ارائه شده است. باتوجه به نمودار مشاهده می‌شود که مدل در پیش‌بینی مقادیر کمینه عملکرد قابل قبولی داشته؛ اما در پیش‌بینی مقادیر بیشینه (بارش‌های شدید یا پیک‌ها) با خطای بیشتری مواجه بوده است. این خطا می‌تواند ناشی از ماهیت غیرخطی و ناگهانی رخدادهای بارش شدید باشد. همبستگی بالای این مدل ($R=0.86$)، نشان می‌دهد که مدل به طور کلی در پیش‌بینی روند بارش عملکرد خوبی داشته است به گونه‌ای که وقتی بارش به طور متوسط افزایش یا کاهش پیدا کرده، مدل نیز به طور کلی همین روند را دنبال کرده است. نتایج نشان می‌دهد که مدل CEEMD-SVM در تشخیص و پیش‌بینی تغییرات کلی بارش موفق بوده لیکن اختلافاتی بین مقادیر واقعی و پیش‌بینی شده وجود دارد. این خطاها می‌تواند ناشی از پیچیدگی‌های ذاتی پدیده بارش و محدودیت‌های مدل در پیش‌بینی دقیق جزئیات و مقادیر دقیق پیک‌ها باشد. به طور کلی مدل CEEMD-SVM در این زمینه عملکرد قابل قبولی داشته است.

Table 4. Results of RMSE, MAE, R and NS evaluation indices for the CEEMD-SVM model.

Model	training phase					Testing phase				
	Pattern	RMSE (mm)	MAE (mm)	R	NS	Pattern	RMSE (mm)	MAE (mm)	R	NS
SVM	S3M1	58.98	40.24	0.78	0.61	S3M1	53.03	35.42	0.77	0.58
	S3M2	19.69	13.33	0.98	0.96	S3M2	46.03	27.32	0.85	0.68
	S3M3	22.58	15.45	0.97	0.94	S3M3	43.64	31.46	0.87	0.72
	S3M4	22.81	15.65	0.97	0.94	S3M4	45.12	32.31	0.86	0.70

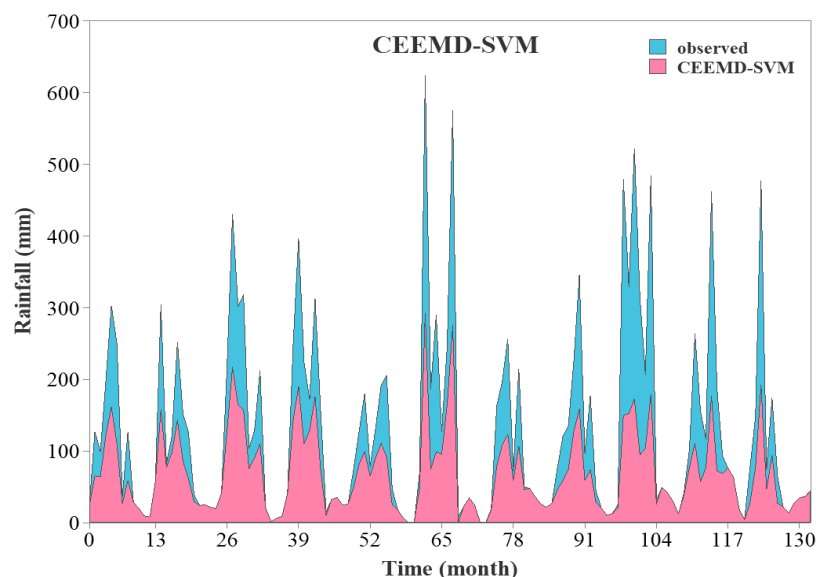

Figure 4. CEEMD-SVM model performance: Observed versus predicted values.

نتایج حاصل از مدل تلفیقی VMD-SVM

باتوجه به نتایج مدل تجزیه مد تجربی گروهی کامل (CEEMD) و اهمیت اساسی درک دقیق تر از تأثیرات متغیرهای خاص بر پیش بینی بارش، راهکار دیگر تجزیه داده ها تحت عنوان روش تجزیه مد متغیر (VMD) به جهت دستیابی به دقت و اطمینان بالاتر در پیش بینی ها و نیز مقایسه عملکرد آن با مدل تجزیه مد تجربی گروهی کامل مورد توجه قرار گرفت. در این مطالعه، داده های بارش ماهانه به منظور تجزیه سیگنال های پیچیده به اجزای ساده تر (IMFها) با استفاده از روش تجزیه ی مد متغیر تفکیک و به مدل ماشین بردار پشتیبان معرفی شد (Dragomiretskiy and Zosso, 2013). شکل ۵، IMFهای تجزیه شده توسط VMD را برای داده های بارش ماهانه در ایستگاه تله زنگ نشان می دهد. باتوجه به این شکل مشاهده می شود که تا سطح تجزیه سه، فرکانس های مرکزی به یکدیگر نزدیک شده و هیچ اختلاط مدی اتفاق نمی افتد. اما در سطح تجزیه چهار اختلاط مد رخ می دهد. بنابراین مقدار مناسب سطح تجزیه برای تحلیل داده های بارش ماهانه با یک تأخیر برابر با سه می باشد.

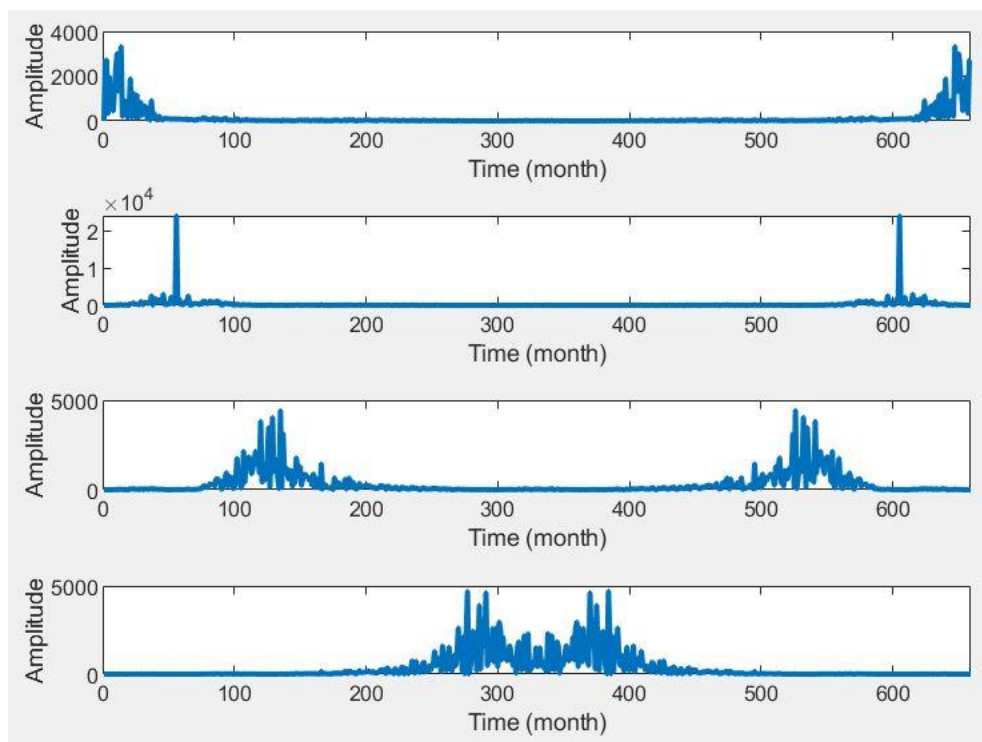

Figure 5. Frequency components obtained from VMD decomposition (levels 1–4).

همان‌گونه که بیان شد، هدف این مطالعه بررسی عملکرد مدل‌های تلفیقی مبتنی بر تجزیه سیگنال برای مدل‌سازی بارش ماهانه و مقایسه آنها با یکدیگر است. عملکرد مدل با استفاده از شاخص‌های ارزیابی که کارایی و اثربخشی مدل را اندازه‌گیری می‌کنند، بررسی شد. نتایج در جدول ۵ خلاصه شده است. لازم به ذکر است هنگامی که مقادیر NS و R نزدیک به یک و مقادیر RMSE و MAE نزدیک به صفر باشند، نشان می‌دهد که یک مدل در مقایسه با سایر مدل‌ها، کارایی بهتری دارد.

Table 5. Results of RMSE, MAE, R and NS evaluation indices for the VMD-SVM model.

Model	training phase					Testing phase				
	Pattern	RMSE (mm)	MAE (mm)	R	NS	Pattern	RMSE (mm)	MAE (mm)	R	NS
SVM	S4M1	56.949	38.462	0.799	0.637	S4M1	51.034	34.952	0.783	0.612
	S4M2	11.605	8.112	0.993	0.985	S4M2	20.448	15.037	0.930	0.910
	S4M3	7.892	5.545	0.997	0.993	S4M3	14.335	12.590	0.941	0.958
	S4M4	5.418	3.568	0.998	0.997	S4M4	9.404	8.858	0.968	0.966

در مقایسه عملکرد مدل‌های منفرد، تناوبی و مدل VMD، مدل ماشین بردار پشتیبان مبتنی بر VMD شاخص‌های کارایی و اثربخشی بهتری نسبت به دیگر مدل‌ها ارائه داد. از این نتیجه می‌توان دریافت که ترکیب VMD و مدل‌های منفرد مانند SVM می‌تواند عملکرد

مدل منفرد را از نظر کارایی و اثربخشی بهبود بخشید. همچنین، عملکرد مدل SVM مبتنی بر VMD با مدل مبتنی بر CEEMD مقایسه شد. در نتیجه، مدل VMD-SVM عملکرد بهتری نسبت به مدل CEEMD-SVM ارائه داد اما به طور کلی هنگامی که کارایی و اثربخشی مدل‌های مبتنی بر تجزیه با مدل‌های منفرد و تناوبی در نظر گرفته شد، مدل‌های VMD-SVM و CEEMD-SVM عملکرد بهتری داشتند. این نتایج نشان داد که تجزیه داده‌ها قادر به افزایش عملکرد مدل SVM است، در حالی که VMD برای بهبود عملکرد مدل ماشین بردار پشتیبان نسبت به CEEMD برای پیش‌بینی بارش ماهانه مناسب‌تر بود. در میان تمام مدل‌ها، چهار مدل برتر با بهترین کارایی و اثربخشی را می‌توان به ترتیب مدل‌های VMD-SVM، CEEMD-SVM، مدل ماشین بردار پشتیبان تناوبی و مدل منفرد SVM شناسایی کرد. شکل ۶ نمودار پراکندگی برای بهترین عملکرد مدل‌های مذکور را نشان می‌دهد. نمودارهای پراکندگی نشان‌دهنده درجه همبستگی و پراکندگی بین مقادیر تخمینی و مشاهده‌شده هستند.

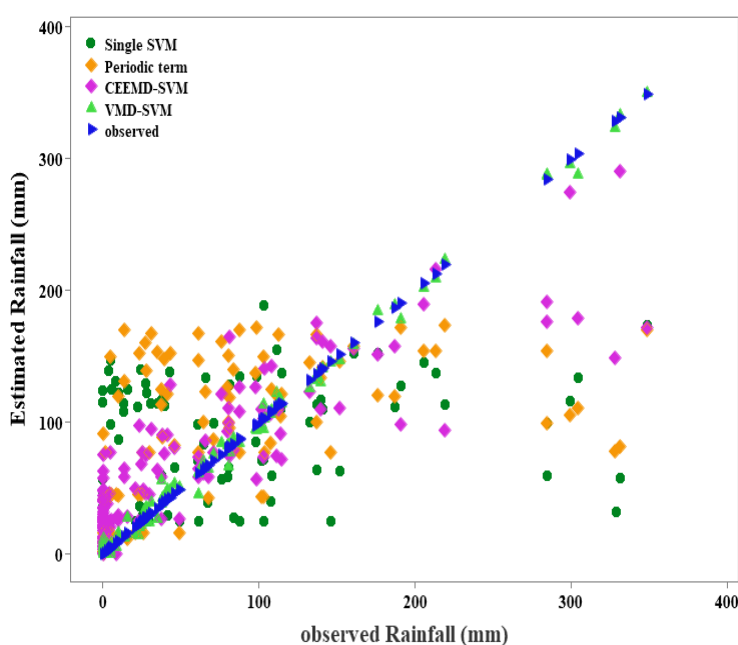

Figure 6. Observed versus modeled values: Scatter plot representation.

از شکل ۶ مشاهده می‌شود که نقاط پراکندگی مدل‌های مبتنی بر VMD و CEEMD در مقایسه با مدل‌های منفرد و تناوبی، به خط شیب ۱:۱ نزدیک‌تر هستند. این نشان می‌دهد که مدل‌های یادگیری ماشین مبتنی بر VMD و CEEMD دقت بهتری نسبت به مدل‌های منفرد و تناوبی ارائه می‌دهند. از شکل می‌توان دریافت که مدل‌های منفرد و تناوبی نتایج بدتری نسبت به مدل‌های مبتنی بر VMD

و CEEMD برای بارش شدید (کم و زیاد) ارائه دادند، حتی اگر همه مدل‌ها نتایج دقیقی برای داده‌های بارش ارائه دهند. به خصوص، همانطور که در این شکل مشاهده می‌شود، مدل‌های مبتنی بر تجزیه در مقایسه با مدل‌های منفرد و تناوبی برای بارش‌های بالاتر، بهترین مقادیر دقیق بارش را ارائه دادند. از آنجایی که مدل‌های یادگیری ماشین از داده‌های آموزشی با ساختار ساده‌تر برای هر مقیاسی که از تجزیه سری‌های زمانی در فرآیند آموزش به دست می‌آید، استفاده می‌کنند، می‌توانند الگوی داده‌ها را به طور مؤثرتری یاد بگیرند. این ویژگی‌ها می‌توانند اثرات غیرخطی بودن و غیرایستا بودن نهفته در سری‌های زمانی اصلی را کاهش دهند. بنابراین، مدل‌های تلفیقی مبتنی بر VMD و CEEMD می‌توانند به طور مؤثرتری با سری‌های زمانی غیرخطی و غیرایستا برخورد کنند و همچنین عملکرد مدل را بهبود بخشند.

نتیجه‌گیری

در این مطالعه، دو مدل ترکیبی VMD-SVM و CEEMD-SVM، به منظور مدل‌سازی بارش ماهانه ایستگاه تله‌زنگ توسعه داده شدند و عملکرد مدل‌ها با استفاده از شاخص‌های کمی ارزیابی شد. نتایج با نتایج حاصل از مدل‌های منفرد و تناوبی مقایسه شد. نتایج نشان داد که افزودن ترم تناوبی به الگوهای ورودی مدل SVM می‌تواند دقت برآورد بارش را نسبت به حالت ساده بهبود بخشد لیکن مدل‌های یادگیری ماشین مبتنی بر VMD و CEEMD عملکرد بهتری نسبت به مدل‌های منفرد و تناوبی نشان دادند. همچنین برتری مدل VMD-SVM نسبت به CEEMD-SVM در پیش‌بینی بارش ماهانه کاملاً مشهود بوده است. به گونه‌ای که به کارگیری این روش توانسته مقدار خطای (RMSE) مدل منفرد را در بهترین عملکرد از ۷۴/۳۱ میلی‌متر به ۹/۴۰ میلی‌متر در مدل تجزیه مد متغیر کاهش دهد. در حالی که همین مقدار خطا در مدل منفرد ماشین بردار پشتیبان به مقدار ۴۳/۶۴ میلی‌متر در مدل CEEMD-SVM کاهش پیدا کرده است که نمایانگر عملکرد مطلوب‌تر مدل VMD-SVM در مدل‌سازی بارش ماهانه بوده است. مدل هیبریدی VMD-SVM با الگوی ورودی S4M4 مقدار شاخص‌های ارزیابی MAE و NS را نیز به ترتیب ۸/۸۵ میلی‌متر و ۰/۹۶ برآورد نمود. این نتایج تأیید می‌کند که VMD می‌تواند عملکرد مدل‌های یادگیری ماشین را برای مدل‌سازی بارش ماهانه بهبود بخشد و نیز بسیار بهتر از سایر روش‌های پیش‌پردازش داده‌ها نظیر CEEMD عمل نماید. بنابراین، VMD می‌تواند یک تکنیک جایگزین جدید برای مدل‌سازی بارش ماهانه بر اساس تجزیه سری‌های زمانی باشد.

1. Ahmadi. (2020). Performance evaluation of support vector machine methods and adaptive neurofuzzy inference system in predicting monthly river flow (case study of Nazlu and Sezar rivers). *Iranian Soil and Water Research*, 51(3), 673-686. (In Persian).
2. Ali, M., Prasad, R., Xiang, Y., & Yaseen, Z. M. (2020). Complete ensemble empirical mode decomposition hybridized with random forest and kernel ridge regression model for monthly rainfall forecasts. *Journal of Hydrology*, 584, 124647.
3. Alvanitopoulos, P. F., Andreadis, I., Georgoulas, N., Zervakis, M., & Nikolaidis, N. (2014). Solar radiation time-series prediction based on empirical mode decomposition and artificial neural networks. In *Artificial Intelligence Applications and Innovations: 10th IFIP WG 12.5 International Conference, AIAI 2014, Rhodes, Greece, September 19-21, 2014. Proceedings 10* (pp. 447-455). Springer Berlin Heidelberg.
4. Basak, D., Pal, S., & Patranabis, D. C. (2007). Support vector regression. *Neural Information Processing-Letters and Reviews*, 11(10), 203-224.
5. Bauer, P., Thorpe, A., & Brunet, G. (2015). The quiet revolution of numerical weather prediction. *Nature*, 525(7567), 47-55.
6. Bertsekas, D. P. (1976). Multiplier methods: A survey. *Automatica*, 12(2), 133-145.
7. Bertsekas, D. P. (2014). *Constrained optimization and Lagrange multiplier methods*. Academic press.
8. Dong, J., Wang, Z., Wu, J., Cui, X., & Pei, R. (2024). A novel runoff prediction model based on support vector machine and gate recurrent unit with secondary mode decomposition. *Water Resources Management*, 38(5), 1655-1674.
9. Dong, S. (2024, August). Enhanced Prediction of Extreme Monthly Precipitation in Yinchuan City Using CEEMDAN-Decomposed LSTM and BP Neural Networks. In *2024 International Conference on Advances in Electrical Engineering and Computer Applications (AEECA)* (pp. 491-496). IEEE.
10. Dotse, S. Q., Larbi, I., Limantol, A. M., & De Silva, L. C. (2024). A review of the application of hybrid machine learning models to improve rainfall prediction. *Modeling Earth Systems and Environment*, 10(1), 19-44.
11. Dragomiretskiy, K., & Zosso, D. (2013). Variational mode decomposition. *IEEE transactions on signal processing*, 62(3), 531-544.
12. Du, J., Liu, Y., Yu, Y., & Yan, W. (2017). A prediction of precipitation data based on support vector machine and particle swarm optimization (PSO-SVM) algorithms. *Algorithms*, 10(2), 57.
13. El-Shafie, A., Jaafer, O., & Seyed, A. (2011). Adaptive neuro-fuzzy inference system based model for rainfall forecasting in Klang River, Malaysia. *Int J Phys Sci*, 6(12), 2875-2888.
14. Essam, Y., Huang, Y. F., Ng, J. L., Birima, A. H., Ahmed, A. N., & El-Shafie, A. (2022). Predicting streamflow in Peninsular Malaysia using support vector machine and deep learning algorithms. *Scientific Reports*, 12(1), 3883.
15. Fardi Rad & Hosseini. (2025). Evaluation of a hybrid model for estimating monthly runoff using support vector machine based on variable mode analysis with whale optimization algorithm (Mashhad study basin). (*Iranian Water Research*). (In Persian).
16. Haddad, M. S. (2011). Capacity choice and water management in hydroelectricity systems. *Energy Economics*, 33(2), 168-177.
17. Hartmann, H., Snow, J. A., Stein, S., Su, B., Zhai, J., Jiang, T., ... & Kundzewicz, Z. W. (2016). Predictors of precipitation for improved water resources management in the Tarim River basin: Creating a seasonal forecast model. *Journal of Arid Environments*, 125, 31-42.
18. Hestenes, M. R. (1969). Multiplier and gradient methods. *Journal of optimization theory and applications*, 4(5), 303-320.
19. Huang, N. E., Shen, Z., Long, S. R., Wu, M. C., Shih, H. H., Zheng, Q., ... & Liu, H. H. (1998). The empirical mode decomposition and the Hilbert spectrum for nonlinear and non-stationary time series analysis. *Proceedings of the Royal Society of London. Series A: mathematical, physical and engineering sciences*, 454(1971), 903-995.
20. Imran, M., Jannat Mishu, N. E., Khaliq, H., & Shahzad, F. (2025). Assessing Machine Learning Models for Precipitation Prediction in the Upper Indus Basin: A Comparative Analysis. *Environ Sci Ecol: Curr Res*, 6(1), 10108.

21. Jiang, L., & Wu, J. (2013). Hybrid PSO and GA for neural network evolutionary in monthly rainfall forecasting. In *Intelligent Information and Database Systems: 5th Asian Conference, ACIIDS 2013, Kuala Lumpur, Malaysia, March 18-20, 2013, Proceedings, Part I* 5 (pp. 79-88). Springer Berlin Heidelberg.
22. Kalteh, A. M. (2017). Enhanced monthly precipitation forecasting using artificial neural network and singular spectrum analysis conjunction models. *INAE Letters*, 2, 73-81.
23. Lahmire, S. (2016). Intraday stock price forecasting based on variational mode decomposition. *Journal of Computational Science*, 12, 23-27.
24. Lahmire, S., & Boukadoum, M. (2014, October). Biomedical image denoising using variational mode decomposition. In *2014 IEEE biomedical circuits and systems conference (BioCAS) proceedings* (pp. 340-343). IEEE.
25. Lahmire, S., & Shmuel, A. (2017). Variational mode decomposition based approach for accurate classification of color fundus images with hemorrhages. *Optics & Laser Technology*, 96, 243-248.
26. Lian, L. (2022). Runoff forecasting model based on CEEMD and combination model: a case study in the Manasi River, China. *Water Supply*, 22(4), 3921-3940.
27. Liu, W., Cao, S. Y., & He, Y. (2015, June). Ground roll attenuation using variational mode decomposition. In *77th EAGE Conference and Exhibition 2015 (Vol. 2015, No. 1, pp. 1-5)*. European Association of Geoscientists & Engineers.
28. Liu, W., Cao, S., & Chen, Y. (2016). Applications of variational mode decomposition in seismic time-frequency analysis. *Geophysics*, 81(5), V365-V378.
29. Liu, W., Liu, Y., Li, S., & Chen, Y. (2023). A review of variational mode decomposition in seismic data analysis. *Surveys in Geophysics*, 44(2), 323-355.
30. Mahmood, O. A., Sulaiman, S. O., & Al-Jumeily, D. (2024). Forecasting for Haditha reservoir inflow in the West of Iraq using Support Vector Machine (SVM). *PloS one*, 19(9), e0308266.
31. Montaseri & Ghavidel. (2017). Comparison of the performance of artificial intelligence models in estimating river water quality parameters during periods of drought and flood. *Water and Soil*, 30(6), 1733-1747. (In Persian).
32. Nash, J. E., & Sutcliffe, J. V. (1970). River flow forecasting through conceptual models part I—A discussion of principles. *Journal of hydrology*, 10(3), 282-290.
33. Nocedal, J., & Wright, S. J. (Eds.). (1999). *Numerical optimization*. New York, NY: Springer New York.
34. Parsaie, A., Ghasemlounia, R., Gharehbaghi, A., Haghiabi, A., Chadee, A. A., & Nou, M. R. G. (2024). Novel hybrid intelligence predictive model based on successive variational mode decomposition algorithm for monthly runoff series. *Journal of Hydrology*, 634, 131041.
35. Pham, B. T., Le, L. M., Le, T. T., Bui, K. T. T., Le, V. M., Ly, H. B., & Prakash, I. (2020). Development of advanced artificial intelligence models for daily rainfall prediction. *Atmospheric Research*, 237, 104845.
36. Putri, A. L. R. (2024). Performance Analysis of the Support Vector Machine Algorithm in Predicting Rain Potential in DKI Jakarta. *Journal of Artificial Intelligence and Engineering Applications (JAIEA)*, 3(3), 671-676.
37. Rockafellar, R. T. (1973). A dual approach to solving nonlinear programming problems by unconstrained optimization. *Mathematical programming*, 5(1), 354-373.
38. Roodaki, S., & Azizian, A. (2020). Uncertainty analysis due to the application of different infiltration methods on the performance of HEC-HMS model using GLUE algorithm. *Iran-Water Resources Research*, 16(2), 50-66. (In Persian).
39. Samantaray, S., Das, S. S., Sahoo, A., & Satapathy, D. P. (2022). Monthly runoff prediction at Baitarani river basin by support vector machine based on Salp swarm algorithm. *Ain Shams Engineering Journal*, 13(5), 101732.
40. Schultz, M. G., Betancourt, C., Gong, B., Kleinert, F., Langguth, M., Leufen, L. H., ... & Stadtler, S. (2021). Can deep learning beat numerical weather prediction?. *Philosophical Transactions of the Royal Society A*, 379(2194), 20200097.
41. Shen, Z. Y., & Ban, W. C. (2023). Machine learning model combined with CEEMDAN algorithm for monthly precipitation prediction. *Earth Science Informatics*, 16(2), 1821-1833.
42. Tian, Z., & Chen, H. (2021). Multi-step short-term wind speed prediction based on integrated multi-model fusion. *Applied Energy*, 298, 117248.
43. Torres, M. E., Colominas, M. A., Schlotthauer, G., & Flandrin, P. 2011. A complete ensemble empirical mode decomposition with adaptive noise. In *2011 IEEE international conference on acoustics, speech and signal processing (ICASSP)* (pp. 4144-4147). IEEE.

44. Tricha, A., & Moussaid, L. (2024). Evaluating machine learning models for precipitation prediction in Casablanca City. *Indonesian Journal of Electrical Engineering and Computer Science*, 35(2), 1325-1332.
45. Trinh, T. A. (2018). The impact of climate change on agriculture: findings from households in Vietnam. *Environmental and resource economics*, 71(4), 897-921.
46. Vapnik, V. (1998). The support vector method of function estimation. In *Nonlinear modeling: Advanced black-box techniques* (pp. 55-85). Boston, MA: springer us.
47. Vapnik, V. 1995. *The nature of statistical learning theory* Springer. New York. 10: 978-1.
48. Xu, H., Guo, Z., Cao, Y., Cheng, X., Zhang, Q., & Chen, D. (2024). Research on short-term precipitation forecasting method based on CEEMDAN-GRU algorithm. *Scientific Reports*, 14(1), 31885.
49. Xue, Y. J., Cao, J. X., Wang, X. J., Li, Y. X., & Du, J. (2019). Recent developments in local wave decomposition methods for understanding seismic data: Application to seismic interpretation. *Surveys in Geophysics*, 40, 1185-1210.
50. YAO, C., YANG, Z., BAI, H., WU, Y., GONG, Z., & FENG, G. (2024). Ensemble prediction of winter precipitation in China based on Support Vector Machine Method. *Chinese Journal of Geophysics*, 67(10), 3670-3685.
51. Yeh, J. R., Shieh, J. S., & Huang, N. E. (2010). Complementary ensemble empirical mode decomposition: A novel noise enhanced data analysis method. *Advances in adaptive data analysis*, 2(02), 135-156.
52. Zakaria, Z. A., & Shabri, A. (2012). Streamflow forecasting at ungaged sites using support vector machines. *Applied Mathematical Sciences*, 6(60), 3003-3014.
53. Zhang, S., Zhu, K., & Wang, C. (2025). A Novel Monthly Runoff Prediction Model Based on KVMD and KTCN-LSTM-SA. *Water*, 17(3), 460.
54. Zhang, X., Shi, J., Chen, H., Xiao, Y., & Zhang, M. (2023). Precipitation prediction based on CEEMDAN-VMD-BILSTM combined quadratic decomposition model. *Water Supply*, 23(9), 3597-3613.
55. Zhang, X., Zhang, Q., Zhang, G., Nie, Z., Gui, Z., & Que, H. (2018). A novel hybrid data-driven model for daily land surface temperature forecasting using long short-term memory neural network based on ensemble empirical mode decomposition. *International journal of environmental research and public health*, 15(5), 1032.
56. Zhang, Y. A., Yan, B., & Aasma, M. (2020). A novel deep learning framework: Prediction and analysis of financial time series using CEEMD and LSTM. *Expert systems with applications*, 159, 113609.

Performance evaluation of signal decomposition methods in monthly precipitation estimation (case study: Telezang station)

Abstract

Precipitation forecasting is of great importance due to its impact on agriculture, natural disaster management, and water supply. Therefore, in this study, the monthly precipitation of the Telezang station from 1966 to 2020 was modeled using the Variable Mode Decomposition (VMD) and Complete Ensemble Empirical Mode Decomposition (CEEMD) methods. Input data were defined for the Support Vector Machine (SVM) model based on four scenarios. In the first scenario, monthly precipitation values with up to four lags were considered as model inputs. In the second scenario, in addition to the lagged precipitation data, a periodic term was added to the input patterns of the model. In the third and fourth scenarios, the monthly precipitation data were decomposed using CEEMD and VMD, respectively, and provided to the model. The findings of this research indicated that adding the periodic term slightly improved the model's performance. Additionally, a comparison of the results from the data preprocessing methods using VMD and CEEMD showed that the VMD-SVM model outperformed the CEEMD-SVM model significantly, reducing the MAE index by an average of approximately 35.25 mm compared to the standalone model and 13.77 mm compared to the CEEMD-SVM model, while also achieving greater accuracy.

Keywords: Data preprocessing, Rainfall forecasting, Variable Mode Decomposition, Complete Ensemble Empirical Mode Decomposition.